

Transfer in de verwerving van Nederlandse samenstellingen door
Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse tweetaligen

Bachelorscriptie Taalwetenschap

Universiteit Utrecht

Datum: 13 juli 2018

Student: Marleen Jonker (4293681)

Begeleider: Prof. dr. Peter Coopmans

Tweede lezer: Prof. dr. Martin Everaert

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1. Inleiding	4
2. Methode	9
<i>Proefpersonen</i>	9
<i>Onafhankelijke en afhankelijke variabelen</i>	9
<i>Procedure</i>	9
<i>Data-analyse</i>	10
3. Resultaten	11
4. Conclusie en discussie	15
5. Literatuur	17
6. Bijlagen	18
<i>Bijlage 1: Materiaal</i>	18

Samenvatting

In dit onderzoek is gekeken naar de mate van negatieve transfer bij het vormen van Nederlandse nominale samenstellingen door Turks-Nederlandse (N=4) en Marokkaans-Arabisch-Nederlandse (N=8) basisschoolleerlingen van tussen de 4 en 8 jaar oud. Met behulp van een *compound production task* zijn de samenstellingen die deze leerlingen vormden vergeleken met die van andere meertalige (N=12) en Nederlands-eentalige (N=14) leeftijdsgenoten. Verwacht werd dat er negatieve transfer zou optreden vanuit het Marokkaans-Arabisch, een taal met linkshoofdige samenstellingen, op het vormen van samenstellingen in het Nederlands, een taal met rechtshoofdige samenstellingen. Deze hypothese werd echter niet ondersteund, omdat de Marokkaans-Nederlandse kinderen het hoofd van samenstellingen niet vaker omdraaiden dan de andere leerlingen. Wel vormde één leerling een constructie met *van*, wat op negatieve transfer vanuit het Marokkaans-Arabisch lijkt te wijzen. Bij de Turks-Nederlandse leerlingen kon negatieve transfer niet worden aangetoond: de fouten die deze kinderen maakten met bindingsmorfemen traden in dezelfde mate op bij de andere leerlingen, vooral bij 4-jarigen. Ook vormden de Turks-Nederlandse kinderen geen samenstellingen met een bezittelijk voornaamwoord als suffix, wat wel in eerder onderzoek gebeurde tijdens interviews met 6- en 8-jarige Turks-Nederlandse kinderen. In vervolgonderzoek zou getest kunnen worden of er verschillen zijn tussen spontane spraak en experimentele data in de mate van negatieve transfer bij tweetaligen op het gebied van samenstellingen.

1. Inleiding

Meertalig zijn heeft een voordeel waar geen twijfel over lijkt te bestaan: het beheersen van meerdere talen. De meertalige kan daarbij wel te maken hebben met ‘crosslinguistic transfer’: invloed van de eerste taal in het gebruik van de tweede taal, of andersom (Hummel, 2014). Deze invloed kan tot een fout leiden, wat dan negatieve transfer wordt genoemd, of tot het gemakkelijker verwerven van een taalaspect, wat als positieve transfer kan worden gezien. Negatieve transfer kan bijvoorbeeld optreden op het gebied van nominale samenstellingen, die verschillend kunnen worden gevormd in verschillende talen, doordat het hoofd aan de linker- of rechterkant van de samenstelling staat. Het hoofd bepaalt de betekenis van de samenstelling (Trommelen & Zonneveld, 1986); een *boekenkast* is bijvoorbeeld een kast, waardoor het hoofd van deze samenstelling aan de rechterkant staat. Wanneer iemand twee talen beheerst, waarvan de ene taal linkshoofdige samenstellingen heeft en de andere rechtshoofdige, kan dit ertoe leiden dat de tweetalige vaker linkshoofdige samenstellingen gebruikt in de taal die alleen rechtshoofdige samenstellingen kent of andersom. Deze theorie is ondersteund voor tweetalige kinderen Engels-Frans (Nicoladis, 2002), Engels-Perzisch (Foroodi-Nejad & Paradis, 2009), tweetalige volwassenen Engels-Māori (Onysko, 2016) en tweetalige kinderen Spaans-Japans (Kutsuki, 2017). In hoeverre treedt er negatieve transfer op bij kinderen die Marokkaans-Arabisch, een taal met linkshoofdige samenstellingen (Hachimi, 2001), en Nederlands, een taal met rechtshoofdige samenstellingen (Trommelen & Zonneveld, 1986), spreken? Deze vraag wordt onderzocht door middel van een productietaak, waarin 4- tot 8-jarigen nieuwe Nederlandse samenstellingen vormen. Daarnaast worden ook Turks-Nederlandse kinderen getest, omdat het Turks en het Nederlands op andere aspecten van samenstellingen van elkaar verschillen (Verhoeven, 1988). In het geval van transfer vanuit beide talen op het Nederlands kan dit dan niet alleen verklaard worden door verschil in hoofdigheid. Allereerst zal dieper worden ingegaan op de morfologie van samenstellingen en hoe talen hierin van elkaar kunnen verschillen. Vervolgens zal worden gekeken naar transfer op het gebied van samenstellingen. Daarna zal specifiek worden gekeken naar de morfologie van samenstellingen in het Marokkaans-Arabisch, het Turks en het Nederlands en naar transfer bij Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse tweetaligen. Na het formuleren van onderzoeksvragen en hypotheses op basis van de besproken literatuur zal de methode worden toegelicht waarmee de hypotheses getest worden. Vervolgens worden de resultaten besproken en bediscussieerd.

Nominale samenstellingen en negatieve transfer

Een nominale samenstelling bestaat uit twee nomina, waarvan één deel het hoofd is en één deel de ‘modifier’ (Radford et al., 2009). Het hoofd bepaalt de betekenis van de samenstelling (Trommelen & Zonneveld, 1986): een *boekenkast* is een type kast en dus is *kast* het hoofd in deze samenstelling. Wanneer het hoofd van *boekenkast* wordt omgedraaid, verandert de betekenis: een *kastenboek* is een soort boek en niet een soort kast. In verschillende talen kunnen samenstellingen op verschillende manieren worden gevormd. Zo zijn Engelse nominale samenstellingen altijd rechtshoofdig, terwijl in het Perzisch vooral linkshoofdige samenstellingen voorkomen (Foroodi-Nejad & Paradis, 2009). Daarnaast kunnen samenstellingen suffixen bevatten, zoals een suffix dat bezit (POSS) aanduidt in het Turks (Verhoeven, 1988).

Is het mogelijk dat er negatieve transfer of ‘crosslinguistic influence’ optreedt op het gebied van samenstellingen? Oftewel: zou de ene taal van een tweetalig kind invloed kunnen hebben op diens gebruik van samenstellingen in de andere taal? Een voorwaarde voor negatieve transfer is dat het taalaspect ook lastig is te verwerven voor eentalige kinderen (Müller & Hulk, 2001). Dit geldt voor de hoofdigheid van samenstellingen in het Engels: in productietaken van nieuwe samenstellingen draaiden 3-, 4- en 5-jarige Engels-eentalige kinderen de samenstellingen om in 18 % (Nicoladis, 2002) en 28 % (Foroodi-Nejad & Paradis, 2009) van de gevallen. Het verwerven van de juiste volgorde van samenstellingen zou dus mogelijk gepaard kunnen gaan met negatieve transfer bij tweetaligen die Engels en een andere taal spreken, omdat dit taalaspect ook problematisch is voor Engels-eentalige kinderen. Volgens Müller en Hulk (2001) is structurele overlap echter ook een voorwaarde voor transfer. Het zou bijvoorbeeld het geval kunnen zijn dat taal A alleen rechtshoofdige samenstellingen

kent en taal B zowel rechtshoofdige als linkshoofdige samenstellingen. Een tweetalige zou dan, in het geval van negatieve transfer, de structuur van taal A toepassen op taal B en meer rechtshoofdige samenstellingen gebruiken in taal B dan eentaligen. Een taalpaar waarin sprake is van structurele overlap is Perzisch-Engels: het Engels kent alleen rechtshoofdige samenstellingen en het Perzisch kent zowel rechts- als linkshoofdige samenstellingen, hoewel de linkshoofdigen het vaakst voorkomen (Foroodi-Nejad & Paradis, 2009). Uit een productietaak van nieuwe samenstellingen van Foroodi-Nejad en Paradis (2009) bleek dat 3- en 4-jarige tweetaligen Perzisch-Engels vaker samenstellingen omdraaiden in beide talen dan eentalige leeftijdsgenoten die Engels of Perzisch spraken. De structurele overlap-hypothese van Müller en Hulk voorspelt echter transfer vanuit het Engels (alleen rechtshoofdige samenstellingen) op het Perzisch (zowel rechts- als linkshoofdige samenstellingen) en niet andersom. De resultaten van het experiment van Foroodi-Nejad en Paradis ondersteunen deze hypothese dus deels.

Andere experimenten laten echter zien dat structurele overlap niet noodzakelijk hoeft te zijn voor het optreden van negatieve transfer bij samenstellingen. Zo onderzocht Nicoladis (2002) 25 Engels-Franse tweetaligen (3;3-4;11) met behulp van zowel een productie- als een begripstaak in het Engels en Frans. In de productietaak kregen de kinderen drie afbeeldingen te zien, waarvan de laatste een nieuwe samenstelling vormde. Op het eerste plaatje stonden bijvoorbeeld bloemen, op het tweede plaatje stoelen en op het laatste plaatje bloemenstoelen. De onderzoeker vertelde het kind (in het Engels of Frans) "Dit zijn bloemen. Dit zijn stoelen" en stelde na het tonen van het derde plaatje de volgende vraag: "Hoe zouden we dit kunnen noemen?". Een Frans testitem was bijvoorbeeld *des fauteuils à fleurs* ('stoelen van bloemen') en een Engelse equivalent *flower chairs* ('bloem stoelen'). Volgens Nicoladis (2002) zijn Franse constructies als *des fauteuils à fleurs* linkshoofdige samenstellingen en Engelse constructies als *flower chairs* rechtshoofdige samenstellingen. Er is dus geen sprake van structurele overlap tussen de twee talen, omdat beide talen één mogelijkheid kennen qua hoofdigheid van samenstellingen. In de begripstaak zagen de kinderen vier plaatjes, waarvan zij er één moesten kiezen die de betekenis van het genoemde woord liet zien. Ze kozen bijvoorbeeld voor *konijnenauto* uit een plaatje met een konijn, een auto, een auto naast een konijn of een auto met konijnenoren. De tweetaligen bleken in de productietaak Engelse samenstellingen bijna twee keer vaker om te draaien dan eentalige Engelse leeftijdsgenoten. Het is echter niet te bepalen of het Engels effect had op het vormen van samenstellingen in het Frans, omdat Nicoladis geen Franse eentaligen onderzocht. Wel draaiden de tweetaligen ook samenstellingen om in het Frans, zoals *fleurs-fauteuils*.

Ook onderzoek naar andere taalparen gaat in tegen de structurele overlap-hypothese. Onysko (2016), bijvoorbeeld, voerde een experiment uit bij volwassen tweetaligen Engels-Māori in Nieuw-Zeeland. De proefpersonen kregen nieuwe Engelse samenstellingen te zien in woorden, waarvan ze de betekenis moesten omschrijven. Aan de hand van hun omschrijvingen bepaalde de onderzoeker of zij een links- of rechtshoofdige interpretatie hadden. Het Māori kent alleen linkshoofdige samenstellingen, terwijl het Engels rechtshoofdig is. Ook hier is dus geen structurele overlap, maar er bleek wel transfer te zijn: de tweetaligen interpreteerden de Engelse samenstellingen in 15 % van de gevallen als linkshoofdig, terwijl de Engels-eentaligen dit in 4 % van de gevallen deden. Verder draaiden tweetaligen die een hoog niveau van het Māori hadden het hoofd van Engelse samenstellingen vaker om dan tweetaligen met een lager niveau van het Māori. Dit onderzoek laat zien dat negatieve transfer op het gebied van samenstellingen zich niet beperkt tot jonge kinderen. Kutsuki (2017) vond ook geen bewijs voor de voorwaarde van structurele overlap voor negatieve transfer: 3- en 4-jarige tweetaligen Spaans-Japans draaiden het hoofd van Japanse samenstellingen vaker om dan Japanse eentaligen in een begripstaak van nieuwe samenstellingen. In het Japans, een taal met rechterhoofden, plaatsten zij het hoofd vaker aan de linkerkant, wat juist een kenmerk is van het Spaans. De tweetaligen deden dit in 45 % van de gevallen en de eentaligen in 30 % van de gevallen.

Nominale samenstellingen lijken dus vatbaar te zijn voor negatieve transfer, ondanks dat er niet altijd structurele overlap is tussen de talen die een tweetalige beheerst. Twee talen die ook geen structurele overlap hebben, maar wel tegenovergestelde hoofden in samenstellingen, zijn het Marokkaans-Arabisch en het Nederlands. Daarnaast verschillen Turkse samenstellingen van die in het

Nederlands doordat in het Turks suffixen worden toegevoegd. Kortom, in het Marokkaans-Arabisch, Turks en Nederlands worden samenstellingen op verschillende manieren gevormd. De vraag die daarbij opkomt is in hoeverre er negatieve transfer optreedt bij tweetaligen Marokkaans-Arabisch-Nederlands en bij tweetaligen Turks-Nederlands.

Samenstellingen in het Marokkaans-Arabisch, Turks en Nederlands

Het Marokkaans-Arabisch heeft linkshoofdige samenstellingen, zoals in bijvoorbeeld (1) te zien is:

(1a)

mulat-ttarix
"meester-geschiedenis"
geschiedenisdocent
(Hachimi, 2001, p. 36)

(1b)

**ttarix-mulat*

Het Nederlands heeft rechtshoofdige samenstellingen (Trommelen & Zonneveld, 1986), bijvoorbeeld:

(2a)

busstation
een type station

(2b)

stationsbus
een type bus

Ook het Turks heeft rechtshoofdige samenstellingen (Verhoeven, 1988), bijvoorbeeld:

(3)

kita + plik = boek + plank
kitaplık = boekenplank
**plikkita*

Turkse samenstellingen verschillen wel op andere aspecten van die in het Nederlands. Zo wordt een nominale samenstelling in het Turks in het algemeen gevormd door een hoofdnaamwoord met een suffix dat 'bezit' (POSS) aanduidt en door een modiïerend naamwoord, bijvoorbeeld:

(4)

yatak oda-si
slaap kamer-POSS
slaapkamer
(Verhoeven, 1988, p. 235)

Volgens Verhoeven (1988) zijn nominale samenstellingen in het Nederlands niet morfologisch gemarkeerd, maar zijn er wel elementen die tussen de twee nomina kunnen staan, zoals *-en* in *boekenplank*. Nederlandse taalgebruikers interpreteren dit soort bindingsmorfemen vaak als een suffix dat meervoud aanduidt, blijkt uit een experiment van Neijt en Schreuder (2009). Zij vroegen aan 27 eerstejaarsstudenten Nederlands om samenstellingen te beoordelen op meervoudigheid. De proefpersonen vonden woorden als *bloemenbak* meervoudiger dan *bloembak*.

Transfer: Marokkaans-Nederlands en Turks-Nederlands

Op basis van de verschillen in het vormen van samenstellingen is te verwachten dat sprekers van het Marokkaans-Arabisch het hoofd van Nederlandse samenstellingen vaker zullen omdraaien dan sprekers van het Turks. Dit is ook gebleken uit twee onderzoeken naar Turken en Marokkanen die als volwassenen het Nederlands leerden. Uit een woordenschattoets die Van den Berg (1995) uitvoerde, bleek dat de Turkse leerders vooral rechtshoofdige samenstellingen maakten, net als in hun moedertaal. Marokkaanse leerders, daarentegen, produceerden vaker definitieve of linkshoofdige samenstellingen. Ook Broeder en Extra (1988) hebben negatieve transfer vanuit het Marokkaans-Arabisch gerapporteerd. Zij analyseerden de spontane spraak van twee Turkse en twee Marokkaanse volwassenen tijdens de eerste drie jaar van hun verblijf in Nederland. De Turken vormden meer rechtshoofdige samenstellingen dan Marokkanen, terwijl de Marokkanen vaak meerdere woorden gebruikten in plaats van samenstellingen. Bij deze constructies stond het hoofd aan de linkerkant, bijvoorbeeld 'winkel van sigaret' in plaats van 'sigarettenwinkel'.

In hoeverre gelden de resultaten van volwassenen voor kinderen die simultaan tweetalig zijn of voor hun vierde jaar het Nederlands leerden? Het is niet bekend hoe kinderen die Marokkaans-Arabisch en Nederlands spreken Nederlandse samenstellingen verwerven. Verhoeven (1988) heeft wel onderzoek gedaan naar 6- en 8-jarige Turks-Nederlandse tweetaligen. In het onderzoek werden de kinderen geïnterviewd in het Turks en in het Nederlands. Uit de spraakopnames bleek dat de tweetaligen in het Turks vaker derivaties dan samenstellingen vormden, terwijl zij wel een voorkeur hadden voor samenstellingen in het Nederlands. In het Turks produceerde een kind bijvoorbeeld de NP *kadın-in bisiklet-i* in plaats van de samenstelling *kadın bisikleti* ('vrouwenfiets'). In het Nederlands gebruikten de 6-jarigen in 14 % van de gevallen geen bindingsmorfemen tussen twee woorden uit een samenstelling, terwijl dit bij de 8-jarigen 6 % was. Soms was er overgeneralisatie van de bindingsregels, bijvoorbeeld *speelgoed-e-winkel*. Bindingsmorfemen als *-n* of *-e* komen in het Turks niet voor, maar in het Nederlands komen deze ook niet in alle samenstellingen voor (Verhoeven, 1988). Omdat Verhoeven geen Nederlandse eentaligen heeft onderzocht, kan niet geconcludeerd worden dat de problemen met deze morfemen zijn ontstaan door negatieve transfer vanuit het Turks. Verder vormden sommige 6-jarigen in het onderzoek van Verhoeven constructies als *fiets-zijn-sleutel*. Deze constructie lijkt uit het Turks afkomstig te zijn, omdat daar vaak een POSS-suffix in samenstellingen voorkomt. Ook produceerden de 8-jarigen meer grammaticaal correcte Nederlandse samenstellingen dan de 6-jarigen.

Bij Turks-Nederlandse tweetalige kinderen lijkt dus sprake te zijn van negatieve transfer vanuit het Turks, omdat zij bindingsmorfemen in Nederlandse samenstellingen weglaten of overgeneraliseren en een POSS-suffix toevoegen dat in het Turks wel correct zou zijn (Verhoeven, 1988). Het is echter niet bekend of Nederlands-eentalige kinderen ook fouten maken met bindingsmorfemen en of deze fouten anders zijn dan die van Turks-Nederlandse kinderen. Onderzoek naar Marokkaanse volwassenen lijkt ook te wijzen op negatieve transfer vanuit het Marokkaans-Arabisch (Van den Berg, 1995; Broeder & Extra, 1988), doordat zij het hoofd van Nederlandse samenstellingen omdraaien of helemaal geen samenstellingen vormen.

Onderzoeksvragen en hypotheses

Het vormen van samenstellingen kan problematisch zijn voor tweetaligen, doordat talen met tegenovergestelde hoofden ervoor kunnen zorgen dat zij samenstellingen omdraaien in één van de twee talen (Kutsuki, 2017; Nicoladis, 2002; Onysko, 2016) of in beide talen (Foroodi-Nejad & Paradis, 2009). Ook bij kinderen die Marokkaans-Arabisch en Nederlands spreken zou negatieve transfer kunnen optreden, omdat samenstellingen in het Marokkaans-Arabisch linkshoofdig zijn en in het Nederlands rechtshoofdig. Bij Turks-Nederlandse tweetaligen kan het Turks echter ook negatieve invloed hebben, omdat in deze taal vaak een bezittelijk suffix wordt toegevoegd aan samenstellingen, wat in het Nederlands niet het geval is. Gegeven het theoretisch kader over negatieve transfer bij het vormen van samenstellingen door tweetaligen en tegen de achtergrond van wat onderzoek bij Marokkaans-Arabisch – Nederlandse en Turks-Nederlandse tweetaligen heeft opgeleverd, kan de volgende onderzoeksvraag geformuleerd worden:

In hoeverre treedt er negatieve transfer op bij het vormen van Nederlandse samenstellingen door Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse basisschoolleerlingen?

Op basis van Broeder en Extra (1988) en Van den Berg (1995) valt te verwachten dat er negatieve transfer optreedt vanuit het Marokkaans-Arabisch op het Nederlands qua hoofdigheid van samenstellingen en dat dit niet het geval is bij het Turks. Deze onderzoekers hebben echter volwassenen onderzocht die het Nederlands op latere leeftijd leerden. Uit Verhoeven (1988) bleek dat 6- en 8-jarige Turks-Nederlandse tweetaligen geen Nederlandse samenstellingen omdraaiden, maar wel fouten maakten op het gebied van suffixen en bindingsmorfemen. Dit leidt tot de volgende deelvraag en hypothesen:

Deelvraag 1: Wat voor soort fouten maken de kinderen bij het vormen van Nederlandse samenstellingen?

Hypothese 1A: Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse kinderen maken allebei fouten bij het vormen van Nederlandse samenstellingen.

Hypothese 1B: Marokkaans-Nederlandse kinderen plaatsen het hoofd van Nederlandse samenstellingen vaker aan de linkerkant dan Turks-Nederlandse kinderen.

2. Methode

Proefpersonen

De proefpersonen zijn 38 leerlingen (4;0-7;11, gemiddelde leeftijd 5;6) van een openbare basisschool in Dordrecht. De leerlingen bestaan uit de volgende vier taalgroepen:

1. Turks en Nederlands (2 jongens, 2 meisjes, 4;6-6;8, gemiddelde leeftijd 5;6)
2. Marokkaans-Arabisch en Nederlands (6 jongens, 2 meisjes, 4;1-7;11, gemiddelde leeftijd 6;0)
3. Nederlands-eentalig (7 jongens, 7 meisjes, 4;0-7;3, gemiddelde leeftijd 6;0)
4. Nederlands en een andere taal (5 jongens, 7 meisjes, 4;9-7;4, gemiddelde leeftijd 6;11)

In totaal hebben 42 leerlingen deelgenomen aan het onderzoek. Vier leerlingen zijn bij de analyse echter buiten beschouwing gelaten. Twee leerlingen waren naar Nederland gekomen toen zij 3 en 5 jaar oud waren, terwijl de overige leerlingen in Nederland waren geboren en in het geval van twee talen deze tegelijkertijd hebben geleerd. Verder had één leerling slechts vier van de vijftien testitems gezien en had één leerling bij veel testitems geen duidelijk antwoord gegeven waaruit kon worden afgeleid of hij het hoofd van samenstellingen links of rechts plaatste.

In voorgaand onderzoek is gekeken naar kinderen die nog niet op school zaten en 3 à 4 jaar oud waren (Foroodi-Nejad & Paradis, 2009; Kutsuki, 2017), naar kinderen van 6 en 8 jaar oud (Verhoeven, 1988) en naar volwassenen (Broeder & Extra, 1988; Onysko, 2016). In al deze leeftijdsgroepen werden fouten gemaakt in het vormen van samenstellingen. In het huidige onderzoek zijn kinderen tussen de 4 en 7 jaar oud onderzocht, omdat deze leeftijdsgroep voor een deel al eerder is onderzocht met Turks als T1 (Verhoeven, 1988), maar nog niet met Marokkaans-Arabisch als T1. Om een goede vergelijking te kunnen maken tussen de twee taalgroepen is het van belang om ook Marokkaans-Nederlandse kinderen te onderzoeken.

Onafhankelijke en afhankelijke variabelen

De onafhankelijke variabele is de taal die de kinderen beheersen naast het Nederlands (*Marokkaans-Arabisch, Turks* of een andere taal). Er werd gemeten of deze variabele effect had op de afhankelijke variabelen *aantal fouten in het vormen van nieuwe Nederlandse samenstellingen* en *soort fouten in het vormen van nieuwe Nederlandse samenstellingen*: plaatsten de kinderen het hoofd links of rechts, maakten ze bindingsfouten of vormden ze geen samenstellingen?

De afhankelijke variabelen zijn gemeten met behulp van afbeeldingen (zie bijlage 1). Elke set, achttien in totaal, bestond uit drie afbeeldingen: twee afbeeldingen met bestaande zelfstandig naamwoorden erop (zoals *mier* en *trein*) en één afbeelding waarop de twee plaatjes waren samengevoegd tot een nieuwe nominale samenstelling (zoals *mierentrein*, een trein met mieren erop). De eerste drie sets waren bedoeld om het kind te laten zien hoe samenstellingen gevormd worden en bestonden uit bestaande samenstellingen, zoals *boekenkast*. De woorden die op de plaatjes zijn afgebeeld zijn eerder succesvol gebruikt in de experimenten van Nicoladis (2002), Foroodi-Nejad en Paradis (2009) en Kutsuki (2017). Deze items zijn vertaald in het Nederlands en vervolgens is naar bijbehorende afbeeldingen gezocht via de websites kleurplaten.nl en clipartbest.com. De samenstellingen zijn gevormd door op de afbeeldingen te tekenen, bijvoorbeeld bloemen op een tafel voor *bloementafel*.

Procedure

De kinderen zijn individueel getest middels een *compound production task*, zoals eerder gebruikt door Nicoladis (2002), Foroodi-Nejad en Paradis (2009) en Kutsuki (2017). Het onderzoek vond plaats op de basisschool van de kinderen; wegens ruimtegebrek voornamelijk op de gang en in sommige gevallen in een aparte ruimte. Elk kind werd individueel getest, wat zo'n 10 minuten per kind in beslag nam. De onderzoeker zat naast of schuin tegenover het kind aan een tafel, waarop drie boekjes naast elkaar

lagen. In het linker- en rechterboekje zaten plaatjes van bestaande zelfstandig naamwoorden (zoals *mier* en *trein*) en in het middelste boekje plaatjes van nieuwe samenstellingen (zoals *mierentrein*). Om te controleren of de volgorde van het tonen van de afbeeldingen effect had op de prestaties van de kinderen waren er vier groepen van volgordes gemaakt (A tot en met D) (zie bijlage 1). Eerst werden algemene vragen gesteld aan het kind: naam, leeftijd, welke talen het kind sprak en met wie en of hij of zij in Nederland was geboren. Daarna volgde een korte instructie: "We gaan nu een spelletje doen. In deze boekjes staan plaatjes en jij mag vertellen wat er op staat". De onderzoeker opende het eerste boekje en vroeg aan het kind "Wat is dat?". Als het kind niet wist wat op het plaatje stond, dan vertelde de onderzoeker dit, omdat het anders niet mogelijk zou zijn voor het kind om een samenstelling te vormen. Daarna opende de onderzoeker het tweede boekje middels dezelfde procedure. Tot slot opende zij het derde boekje, waarin de twee plaatjes gecombineerd waren tot een samenstelling. De eerste drie sets (*boekenkast*, *aardbeientaart* en *hondenriem*) waren oefenmaterialen. Hierbij zei de onderzoeker de samenstelling voor als het kind deze niet wist. Bij de overige vijftien sets (de stimuli) werden de samenstellingen niet meer voorgezegd, behalve wanneer het kind bij het eerste item geen samenstelling vormde. In dat geval zei de onderzoeker: "Kijk, hier staan deze twee plaatjes samen" of "Zou je dat ook in één woord kunnen zeggen?". Als het kind bij de andere items ook geen samenstellingen vormde, werden er geen hints meer gegeven. In totaal vormden twee kinderen helemaal geen samenstellingen en vormden acht kinderen soms samenstellingen en soms constructies als *berg met allemaal sterren*.

Data-analyse

De samenstellingen die de kinderen hebben gevormd zijn onderverdeeld in de volgende categorieën: linkshoofdig (fout), rechtshoofdig (goed) of allebei (fout) en overige fouten (geen samenstelling gevormd en/of bindingsfout). De data is geanalyseerd door middel van statistische toetsen in SPSS versie 25. Allereerst is met een Pearson Chi-kwadraattoets gecontroleerd of de onderzoeksgroepen gelijk verdeeld waren qua leeftijd, geslacht en de verschillende volgordes waarin de plaatjes werden getoond (A tot en met D). De hypothesen zijn getest door middel van eenwegs-ANOVA's en MANOVA's: zijn er verschillen tussen de taalgroepen en leeftijdsgroepen qua aantal en soort fouten?

3. Resultaten

Uit een Pearson chi-kwadraattoets bleek dat de vier taalgroepen (Nederlands-eentalig, Turks-Nederlands, Marokkaans-Nederlands en andere taal-Nederlands) gelijk verdeeld waren qua geslacht ($\chi^2(3) = 2.23$, $p = 0.53$), leeftijd ($\chi^2(69) = 72.19$, $p = 0.37$) en volgorde van de items ($\chi^2(9) = 8.87$, $p = 0.45$), omdat er geen significante verschillen waren tussen de groepen.

Vervolgens is met een Levene's test gecontroleerd of de variantie binnen de taalgroepen gelijk was. Dit bleek het geval te zijn voor het aantal samenstellingen in de goede volgorde ($F(3,34) = 0.24$, $p = 0.87$), aantal samenstellingen in de foute volgorde ($F(3,34) = 0.20$, $p = 0.90$), aantal kinderen dat beide volgordes noemde ($F(3,34) = 0.26$, $p = 0.85$), aantal kinderen dat geen samenstellingen vormde bij alle of enkele items ($F(3,34) = 0.43$, $p = 0.73$) en aantal bindingsfouten ($F(3,34) = 2.65$, $p = 0.06$).

Uit een eenwegs-ANOVA bleek dat er geen verschillen waren tussen de vier taalgroepen qua aantal samenstellingen in de goede volgorde (rechtshoofdig) ($F(3,34) = 0.28$, $p = 0.84$), aantal samenstellingen in de foute volgorde (linkshoofdig) ($F(3,34) = 0.40$, $p = 0.75$), aantal kinderen dat beide volgordes noemde ($F(3,34) = 0.26$, $p = 0.85$), aantal kinderen dat geen samenstellingen vormde bij alle of enkele items ($F(3,34) = 0.43$, $p = 0.73$) en aantal bindingsfouten ($F(3,34) = 2.82$, $p = 0.053$) (zie tabel 1).

Tabel 1

Gemiddelde percentages (en standaarddeviaties) voor samenstellingen in de goede volgorde, foute volgorde, allebei, geen samenstelling en bindingsfout, uitgesplitst in taalgroep en leeftijdsgroep (N = aantal kinderen).

		Goede volgorde	Foute volgorde	Allebei	Geen samen- stelling	Bindingsfout
Nederlands- eentalig (N=14)	4 jaar (N=2)	44.8 (12.0)	41.8 (30.9)	13.4 (18.9)	0 (0)	37 (13.7)
	5 jaar (N=6)	76.9 (14.1)	19.5 (17.0)	3.6 (8.7)	26.2 (42.8)	19.8 (17.1)
	6 jaar (N=4)	91.7 (10.0)	8.3 (10.0)	0 (0)	13.3 (22.4)	0 (0)
	7 jaar (N=2)	100 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	10 (4.7)
	Totaal	79.8 (20.2)	16.7 (19.3)	3.4 (8.8)	15 (30.8)	14.8 (17.4)
Marokkaans -Arabisch (N=8)	4 jaar (N=2)	90 (4.7)	6.7 (0)	3.3 (4.7)	6.7 (9.4)	33.3 (18.9)
	5 jaar (N=2)	87.6 (8.1)	17 (14.6)	0 (0)	3.3 (4.7)	13.3 (9.4)
	6 jaar (N=1)	80 (0)	13.3 (0)	6.7 (0)	0 (0)	0 (0)
	7 jaar (N=3)	57.8 (25.2)	42.2 (25.2)	0 (0)	4.4 (7.7)	22.2 (21.4)
	Totaal	76.1 (20.8)	23.4 (21.7)	1.7 (3.1)	4.2 (6.1)	20 (17.8)

Turks (N=4)	4 jaar (N=1)	92.3	(0)	7.7	(0)	0	(0)	0	(0)	15.4	(0)
	5 jaar (N=2)	76.7	(33.0)	20	(28.3)	3.3	(4.7)	3.3	(4.7)	13.3	(9.4)
	6 jaar (N=0)	n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.	
	7 jaar (N=1)	100	(0)	0	(0)	0	(0)	6.7	(0)	6.7	(0)
Totaal		86.4	(22.3)	12.1	(19.0)	1.7	(3.3)	3.3	(3.9)	12.2	(6.6)
Overige meertaligen (N=12)	4 jaar (N=0)	n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.		n.v.t.	
	5 jaar (N=3)	73.3	(6.7)	26.7	(6.7)	0	(0)	0	(0)	0	(0)
	6 jaar (N=4)	75	(13.7)	23.3	(15.9)	1.7	(3.3)	25	(50)	0	(0)
	7 jaar (N=5)	86.7	(11.9)	9.3	(11.2)	2.7	(3.7)	0	(0)	6.7	(6.7)
Totaal		80	(13.0)	18.3	(13.7)	1.7	(3.0)	8.3	(28.9)	2.8	(5.3)

Er waren acht kinderen tussen de 5 en 7 jaar oud die helemaal geen samenstellingen omdraaiden. Hiervan waren vijf kinderen Nederlands-eentalig, spraken twee kinderen Turks en Nederlands en sprak één kind Surinaams en Nederlands. Van deze groep maakten twee kinderen ook geen bindingsfouten: een eentalig-Nederlandse jongen (6;1) en een Surinaams-Nederlands meisje (7;3). Er waren dus geen Marokkaans-Nederlandse kinderen die nooit samenstellingen omdraaiden, terwijl er wel anderstalige kinderen waren die dit deden. Verder draaiden de 7-jarige Nederlands-eentaligen en Turks-Nederlandse kinderen geen samenstellingen om, terwijl de 7-jarige andere meertaligen en Marokkaans-Nederlandse kinderen dit wel deden. Er zijn echter geen significante verschillen gevonden tussen deze groepen.

In totaal plaatsen de kinderen 79.8 % van de hoofden van samenstellingen aan de rechterkant (zie tabel 2). Goed gevormde samenstellingen waren bijvoorbeeld:

(5)

bananenstoel (meisje, 6;0, spreekt Nederlands, Surinaams en Spaans)
ogenboom (meisje, 4;3, spreekt Nederlands en Marokkaans-Arabisch)

Bindingsfouten waren bijvoorbeeld:

(6)

konijnbord (jongen, 6;0, spreekt Nederlands, Turks en Spaans)
bloemtafel (meisje, 5;0, Nederlands-eentalig)
katparaplu (meisje, 4;3, spreekt Nederlands en Marokkaans-Arabisch)

Tien kinderen vormden (soms) geen samenstellingen, maar constructies als:

(7)

boom met allemaal ogen (meisje, 5;0, Nederlands-eentalig)

Ook in de soort constructies van (7) draaiden sommige kinderen het hoofd om, bijvoorbeeld:

(8)

peer met een broek erop (meisje, 6;1, spreekt Nederlands en Engels)
appel met vliegtuig. vliegtuig met appel (jongen, 5;1, Nederlands-eentalig)

Eén kind gebruikte één keer een constructie met 'van':

(9)

beker van wolken (jongen, 7;6, spreekt Nederlands en Marokkaans-Arabisch)

Er waren geen (Turkse) kinderen die constructies vormden met een bezittelijk voornaamwoord.

Negen kinderen dachten soms dat beide volgordes goed waren, bijvoorbeeld:

(10)

kussenvlinder of vlinderkussen (jongen, 5;11, spreekt Nederlands, Marokkaans-Arabisch en Pools)
appelvliegtuig of vliegtuigappel (jongen, 6;0, spreekt Nederlands, Turks en Spaans)

Vervolgens zijn vier leeftijdsgroepen gevormd bestaande uit 4-, 5-, 6- en 7-jarigen. Uit een Pearson Chi-kwadraattoets bleek dat deze groepen gelijk verdeeld waren qua geslacht ($\chi^2(3) = 2.56, p = 0.46$), taalgroep ($\chi^2(9) = 7.88, p = 0.55$) en volgorde van de items ($\chi^2(9) = 13.58, p = 0.14$).

Daarna is met een Levene's test gecontroleerd of de variantie binnen de leeftijdsgroepen gelijk was. Dit bleek het geval te zijn voor het aantal samenstellingen in de goede volgorde ($F(3,34) = 2.51, p = 0.08$), aantal samenstellingen in de foute volgorde ($F(3,34) = 0.86, p = 0.47$), aantal kinderen dat beide volgordes noemde ($F(3,34) = 1.16, p = 0.34$), aantal kinderen dat geen samenstellingen vormde bij alle of enkele items ($F(3,34) = 0.84, p = 0.48$) en aantal bindingsfouten ($F(3,34) = 2.35, p = 0.09$).

Uit een eenwegs-ANOVA bleek dat er geen verschillen tussen de leeftijdsgroepen waren qua aantal samenstellingen in de goede volgorde ($F(3,34) = 0.53, p = 0.66$), in de foute volgorde ($F(3,34) = 0.26, p = 0.85$), keuzes voor beide volgordes ($F(3,34) = 1.16, p = 0.34$) en aantal kinderen dat geen samenstellingen vormde ($F(3,34) = 0.84, p = 0.48$). Wel waren er significante verschillen tussen leeftijdsgroepen qua aantal bindingsfouten ($F(3,34) = 7.01, p = 0.001$). Uit een posthoc Bonferroni t-toets bleek dat er significante verschillen waren tussen 4- en 5-jarigen ($p = 0.04$), tussen 4- en 6-jarigen ($p < 0.001$) en tussen 4- en 7-jarigen ($p = 0.03$): de 4-jarigen maakten gemiddeld meer bindingsfouten dan de 5-, 6- en 7-jarigen (zie tabel 2).

Tabel 2

Gemiddelde percentages van alle uitingen (en standaarddeviaties) voor samenstellingen in de goede volgorde, foute volgorde, allebei, geen samenstelling en bindingsfout, uitgesplitst in leeftijdsgroepen (N = aantal kinderen).

	Goede volgorde	Foute volgorde	Allebei	Geen samenstelling	Bindingsfout
4 jaar (N=5)	72.4 (26.0)	21.1 (24.4)	6.7 (11.5)	2.7 (6.0)	31.2 (14.7)
5 jaar (N=13)	77.7 (14.4)	20.9 (15.0)	2.2 (6.1)	13.1 (30.4)	12.8 (14.8)
6 jaar (N=9)	83 (13.4)	15.6 (13.7)	1.5 (3.0)	17 (34.7)	0 (0)
7 jaar (N=11)	83 (22.0)	15.8 (22.0)	1.2 (2.7)	1.8 (4.3)	11.5 (12.7)
Totaal (N =38)	79.8 (18.0)	18.3 (17.8)	2.3 (5.8)	9.4 (24.8)	11.8 (14.9)

Om mogelijke interactie-effecten tussen taalgroepen en leeftijdsgroepen in kaart te brengen is een MANOVA uitgevoerd. Hiervoor is eerst met een Levene's test gecontroleerd of de variantie binnen deze groepen gelijk was. Dit bleek het geval te zijn voor het aantal samenstellingen in de goede volgorde ($F(10,24) = 1.07, p = 0.42$), aantal samenstellingen in de foute volgorde ($F(10,24) = 1.66, p = 0.15$), aantal kinderen dat beide volgordes noemde ($F(10,24) = 1.71, p = 0.14$), aantal kinderen dat geen samenstellingen vormde bij alle of enkele items ($F(10,24) = 0.54, p = 0.85$) en aantal bindingsfouten ($F(10,24) = 2.12, p = 0.19$).

Uit een MANOVA bleek dat er een interactie-effect was tussen leeftijdsgroep en taalgroep qua aantal samenstellingen in de goede volgorde (Wilks' $\lambda = 0.0, F(20,40) = 3.61, p = 0.04$). Uit een eenwegs-ANOVA bleek dat er alleen significante verschillen waren bij de Nederlands-eentalige kinderen ($F(3,10) = 8.98, p = 0.01$). Vervolgens bleek uit een posthoc Bonferroni t-toets dat er significante verschillen waren in deze taalgroep tussen 4- en 5-jarigen ($p = 0.05$), 4- en 6-jarigen ($p = 0.01$) en 4- en 7-jarigen ($p = 0.01$): de 4-jarigen draaiden gemiddeld vaker samenstellingen om dan kinderen uit de andere leeftijdsgroepen. Ook bleek uit een eenwegs-ANOVA dat er geen significante verschillen waren tussen de taalgroepen bij de 4-jarigen ($F(2,2) = 15.25, p = 0.06$), 5-jarigen ($F(3,9) = 0.35, p = 0.79$), 6-jarigen ($F(2,6) = 1.96, p = 0.22$) en 7-jarigen ($F(3,7) = 3.50, p = 0.08$).

Verder bleek uit een MANOVA dat er een interactie-effect was tussen taalgroep en volgorde van de items qua aantal samenstellingen in de goede volgorde (Wilks' $\lambda = 0.0, F(20,24.17) = 181.86, p = 0.01$), maar uit een eenwegs-ANOVA bleek dat de verschillen niet significant waren voor volgorde A ($F(3,11) = 2.54, p = 0.11$), volgorde B ($F(3,8) = 1.89, p = 0.21$), volgorde C ($F(2,3) = 0.60, p = 0.61$) of volgorde D ($F(2,2) = 0.54, p = 0.65$).

4. Conclusie en discussie

In dit onderzoek is gekeken naar de vraag 'In hoeverre treedt er negatieve transfer op bij het vormen van Nederlandse samenstellingen door Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse basisschoolleerlingen?'. Op basis van de resultaten uit een productietaak van nieuwe nominale samenstellingen kan geconcludeerd worden dat er geen negatieve transfer is opgetreden, omdat er geen significante verschillen waren tussen Nederlands-eentalige, Turks-Nederlandse, Marokkaans-Arabisch-Nederlandse en andere meertalige kinderen qua aantal omdraaiingen van de samenstellingen of andere fouten. Verder is gekeken naar welke soort fouten de kinderen maakten bij het vormen van samenstellingen.

Hypothese 1A voorspelde dat zowel Marokkaans-Nederlandse als Turks-Nederlandse kinderen fouten zouden maken. Deze hypothese is ondersteund: kinderen uit deze en andere taalgroepen draaiden bijna allemaal een deel van de samenstellingen om, bijvoorbeeld *vliegtuigappel*, en waren soms van mening dat beide volgordes goed waren. Bijna 80 % van de samenstellingen die de kinderen produceerden hadden echter een rechterhoofd, bijvoorbeeld *mierentrein*, maar slechts acht van de 38 onderzochte kinderen plaatsten alle hoofden aan de rechterkant. Daarnaast gebruikten sommige kinderen geen bindingsmorfemen (zoals in *bloemtafel*) of vormden ze geen samenstellingen maar constructies als *boom met allemaal ogen*. Ook in dit soort constructies werden soms hoofden omgedraaid, zoals *peer met een broek erop*. Verder bleken alle 4-jarigen bindingsfouten te maken, terwijl niet alle 5-, 6- en 7-jarigen dit deden, en bleken alle Nederlands-eentalige 4-jarigen een aantal samenstellingen om te draaien. De eentaligen van 5 en 6 jaar oud draaiden ook samenstellingen om, maar niet alle kinderen deden dit.

Hypothese 1B kon daarentegen niet worden ondersteund: Marokkaans-Nederlandse kinderen plaatsten het hoofd van samenstellingen niet vaker aan de linkerkant dan Turks-Nederlandse kinderen. Bij de 7-jarigen draaiden de Nederlands-eentaligen en één Turks-Nederlands kind geen samenstellingen om, in tegenstelling tot Marokkaans-Nederlandse kinderen uit deze leeftijdsgroep. Dit verschil was echter niet significant volgens de uitgevoerde toetsen.

In hoeverre was er sprake van negatieve transfer vanuit het Turks bij de andere fouten? De 6- en 8-jarige Turks-Nederlandse kinderen die zijn geïnterviewd in het onderzoek van Verhoeven (1988) gebruikten soms bezittelijke voornaamwoorden in samenstellingen, wat grammaticaal correct zou zijn geweest in het Turks. Deze constructies werden echter niet gevormd in het huidige experiment. Wel maakten Turks-Nederlandse kinderen bindingsfouten, net als in het onderzoek van Verhoeven. Deze fouten maakten zij alleen niet vaker dan de eentalig-Nederlandse en andere meertalige kinderen. Daarom kan niet geconcludeerd worden dat dit soort fouten ontstaan is door negatieve transfer vanuit het Turks.

Er was mogelijk wel sprake van negatieve transfer vanuit het Marokkaans-Arabisch. Marokkanen die het Nederlands leerden als volwassenen vormden in het onderzoek van Broeder en Extra (1988) constructies met *van*. Deze constructie werd in het huidige onderzoek één keer gevormd door een Marokkaans-Nederlandse jongen (7;6) die *beker van wolken* zei in plaats van *wolkenbeker*. Een ander resultaat van Broeder en Extra (1988) en Van den Berg (1995) komt echter niet overeen met de resultaten uit het huidige onderzoek: de Marokkaans-Nederlandse kinderen vormden niet minder samenstellingen dan de Turks-Nederlandse kinderen.

De resultaten van het huidige onderzoek laten dus deels een ander beeld zien dan de onderzoeken van Verhoeven (1988), Broeder en Extra (1988) en Van den Berg (1995). De verschillende uitkomsten kunnen ontstaan zijn door de verschillende onderzoeksmethodes. Zo waren de voornoemde onderzoeken geen experimenten: de proefpersonen werden geïnterviewd of hun spontane spraak in dagelijkse gesprekken werd geanalyseerd. Daarnaast onderzocht Verhoeven 6- en 8-jarige Turks-Nederlandse kinderen en onderzochten Broeder en Extra en Van den Berg volwassenen die het Nederlands op latere leeftijd leerden. De mate van negatieve transfer zou daarom leeftijdsafhankelijk kunnen zijn. Ook waren er in het huidige onderzoek geen significante verschillen tussen het aantal omdraaiingen van verschillende taalgroepen, terwijl er wel verschillen waren tussen eentaligen en tweetaligen in experimenten van Nicoladis (2002), Foroodi-Nejad en Paradis (2009), Onysko (2016) en

Kutsuki (2017). Deze onderzoeken zijn echter uitgevoerd bij tweetaligen die andere talen dan het Nederlands, Turks of Marokkaans-Arabisch beheersen. Negatieve transfer op het gebied van samenstellingen zou daarom ook taalafhankelijk kunnen zijn. Een andere mogelijke verklaring voor het uitblijven van negatieve transfer is de factor 'taaldominantie'. In de onderzoeken van Foroodi-Nejad en Paradis (2009) en Onysko (2016) bleek het effect van negatieve transfer kleiner te zijn op de dominante taal van tweetaligen dan op de niet-dominante taal. Als het Nederlands de dominante taal van de kinderen in het huidige onderzoek was, kan dit verklaren waarom er geen negatieve transfer is opgetreden. In het onderzoek was echter geen mogelijkheid om taaldominantie te meten door middel van vragenlijsten bij de ouders van de kinderen. Er is wel aan de meertalige kinderen gevraagd met wie zij de talen spraken, maar hieruit kon niet worden afgeleid of zij vaker Nederlands spraken of vaker een andere taal.

Bij de Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse kinderen in het huidige onderzoek was geen sprake van negatieve transfer qua hoofdigheid van Nederlandse nominale samenstellingen, omdat beide taalgroepen gemiddeld even vaak samenstellingen omdraaiden. De fouten van 4-, 5- en 6-jarige Nederlands-eentaligen wijzen er wel op dat het verwerven van dit taalaspect ook problematisch is voor eentaligen, wat Müller en Hulk (2001) als voorwaarde zien voor negatieve transfer. Het percentage omdraaiingen bij deze taalgroep was 20 % en dit komt ongeveer overeen met eerder gerapporteerde percentages van 18 % (Nicoladis, 2002) en 28 % (Foroodi-Nejad & Paradis, 2009) bij Engels-eentalige 3-, 4- en 5-jarigen. De hoofdigheid van samenstellingen voldoet dus aan een voorwaarde voor negatieve transfer. Daarom kan in vervolgonderzoek gekeken worden naar mogelijke effecten van taaldominantie en naar verschillen tussen experimentele en meer natuurlijke settingen. Zo kan onderzocht worden of het uitblijven van negatieve transfer bij Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse basisschoolleerlingen in dit onderzoek betekent dat transfer afhankelijk is van leeftijd, taal, taaldominantie of de context waarin taaluitingen worden gedaan.

5. Literatuur

- Berg, D., van den (1995). Samenstelling in het Nederlands van Volwassen Turken en Marokkanen: Een onderzoek naar de vorming van samenstellingen en de invloed van de moedertaal. *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen*, 53(1), 137-144.
- Broeder, P., & Extra, G. (1988). Woordvormingsprocédé's bij verwijzing naar objecten in tweedetaalverwervingsprocessen van volwassenen. *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen*, 30(1), 105-117.
- Foroodi-Nejad, F., & Paradis, J. (2009). Crosslinguistic transfer in the acquisition of compound words in Persian–English bilinguals. *Bilingualism: Language and Cognition*, 12(4), 411-427.
- Hachimi, A. (2001). Shifting sands: Language and gender in Moroccan Arabic. *Gender Across Languages: The Linguistic Representation of Women and Men*, 1, 27-51
- Hummel, K.M. (2014). *Introducing second language acquisition: Perspectives and practices*. Malden, MA : Wiley-Blackwell.
- Kutsuki, A. (2017). The combination of words in compound nouns by Spanish-Japanese bilingual children: Transfers in unambiguous structure. *International Journal of Bilingualism*, 1-19.
- Müller, N. & Hulk, A. (2001). Crosslinguistic influence in bilingual language acquisition: Italian and French as recipient languages. *Bilingualism: Language and Cognition*, 4(1), 1-21.
- Neijt, A. H., & Schreuder, R. (2009). De rol van *en* en *s* in samenstellingen. Veranderend Nederlands verandert gedachten over het taalsysteem. In R. Boogaart, J. Lalleman & M. Mooijaart (Eds.), *Woorden wisselen* (p. 93-104). Leiden: St. Neerlandistiek Leiden.
- Nicoladis, E. (2002). What's the difference between "toilet paper" and "paper toilet"? French–English bilingual children's crosslinguistic transfer in compound nouns. *Journal of Child Language*, 29, 843–863.
- Onysko, A. (2016). Crosslinguistic influence on headedness of novel English compounds. *STUF-Language Typology and Universals*, 69(4), 471-494.
- Radford, A., Atkinson, M., Britain, D., Clahsen, H. & Spencer, A. (2009). *Linguistics: an introduction*. Cambridge University Press.
- Trommelen, M., & Zonneveld, W. (1986). Dutch morphology: Evidence for the right-hand head rule. *Linguistic Inquiry*, 17(1), 147-169.
- Verhoeven, L. T. (1988). The bilingual child as a word maker: Word formation processes in Turkish and Dutch. *Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 14, 232-243.

6. Bijlagen

Bijlage 1: Materiaal

Volgorde A

Boek + kast
Aardbei + taart
Hond + riem
Bloem + tafel
Beker + wolk
Fiets + lepel
Appel + vliegtuig
Stoel + banaan
Slang + tas
Trein + mier
Ballon + auto
Berg + ster
Peer + broek
Bord + konijn
Zon + vis
Paraplu + kat
Vlinder + kussen
Boom + oog

Volgorde B

Boek + kast
Aardbei + taart
Hond + riem
Tafel + bloem
Wolk + beker
Lepel + fiets
Vliegtuig + appel
Banaan + stoel
Tas + slang
Mier + trein
Auto + ballon
Ster + berg
Broek + peer
Konijn + bord
Vis + zon
Kat + paraplu
Kussen + vlinder
Oog + boom

Boekenkast
Aardbeitaart
Hondenriem
Bloementafel
Wolkenbeker
Lepelfiets
Appelvliegtuig
Bananenstoel
Slangentas
Mierentrein
Ballonnenauto
Sterrenberg
Perenbroek
Konijnenbord
Zonnevis
Kattenparaplu
Vlinderkussen
Bomenoog

Volgorde C

Boek + kast
Aardbei + taart
Hond + riem
Boom + oog
Vlinder + kussen
Paraplu + kat
Zon + vis
Bord + konijn
Peer + broek
Berg + ster
Ballon + auto
Trein + mier
Slang + tas
Stoel + banaan
Appel + vliegtuig
Fiets + lepel
Beker + wolk
Bloem + tafel

Volgorde D

Boek + kast
Aardbei + taart
Hond + riem
Oog + boom
Kussen + vlinder
Kat + paraplu
Vis + zon
Konijn + bord
Broek + peer
Ster + berg
Auto + ballon
Mier + trein
Tas + slang
Banaan + stoel
Vliegtuig + appel
Lepel + fiets
Wolk + beker
Tafel + bloem

